

Roel Schuyt

Meedeinen met de woordenstroom

Over *De reparatie van de wereld* van Slobodan Šnajder

Roel Schuyt (1948) studeerde Slavische taal- en letterkunde en promoveerde in 1990 te Leiden. Hij doceerde aan meerdere universiteiten en hogescholen, waaronder de Vertalersvakschool. Sinds de jaren negentig vertaalt hij een grote verscheidenheid aan auteurs uit Centraal-Europa en van de Balkan, onder wie Danilo Kiš, Dubravka Ugrešić, Drago Jančar, Ismail Kadare en Goce Smilevski. In 2011 ontving hij de Aleida Schotprijs voor De nieuwkomers van de Sloveense auteur Lojze Kovačič. In 2017 werd zijn vertaaloeuvre en zijn inzet voor de Balkan-literatuur in Nederland bekroond met de Letterenfonds Vertaalprijs. De reparatie van de wereld van Slobodan Šnajder (Wereldbibliotheek) is zijn vijfde nominatie voor de Europese Literatuurprijs en beleefde in de loop van 2022 een zevende druk. 'Meedeinen met de woordenstroom' was zijn voordracht tijdens de Vertalersgeluktournee 2021.

Slobodan Snajder (Zagreb, 1948) studeerde Engels en filosofie voordat hij zich toeleegde op het schrijven – naast proza schreef hij ook theaterstukken en krantencolumns. Hij geldt als een van de grootste moderne Kroatische schrijvers. Met De reparatie van de wereld beleeft hij zijn internationale doorbraak.

Meedeinen met de woordenstroom

Over *De reparatie van de wereld* van Slobodan Šnajder

De reparatie van de wereld van Slobodan Šnajder (Zagreb, 1948) gaat over de Volksduitser Georg Kempf, wiens voorzaten zich in de achttiende eeuw vestigden in de Kroatische streek Slavonië. Georg staat voor de schrijver Đuro Šnajder (1919-1993), de vader van de auteur. In deze roman zijn veel elementen uit zijn leven terug te vinden, zoals de opkomst van het nationaalsocialisme, de gruwelijkheden van de Tweede Wereldoorlog in bezet Polen en de politieke afrekeningen in het naoorlogse Joegoslavië. In november 2021 schreef ik voor Athenaeum Boekhandel een stukje¹ waarin ik inging op de titel, de strekking van de roman en het wereldbeeld dat eraan ten grondslag ligt. Hier gaat het over het plezier dat deze vertaalopdracht mij (en mijn meelezende vrouw) verschafte. Het was heerlijk om te zoeken naar een

optimale weergave van de tekst met al zijn stijlkenmerken – zijn afwisseling van lange en korte zinnen, de vermenging van realistische en surrealistische, vaak ook poëtische beschrijvingen – en om alle geografische en historische verwijzingen te checken en waar nodig te verduidelijken. Dat deed ik soms met een eindnoot, zoals bij de drie ‘Schwabenzüge’ uit de achttiende eeuw, of bij ‘Transsylvanië’, waarmee niet Zevenburgen is bedoeld, maar elk gebied dat, gezien vanuit Wenen, ‘voorbij de wouden’ lag.

Soms volstond een uitleg binnen de tekst:

Mjesecima već sluša [...] Kempf šapat pod krovovima zaselaka u poljskim zabitima: Staljin je u *Prahi*, na istočnoj obali Visle, zaustavio svoje divizije, niti pola kilometra od njemačkih linija.

Enigszins verwarrend was hier de vorm *Prahi*, die doet denken aan Praha, de Tsjechische naam van Praag. Dat was makkelijk te verhelpen met een terloopse toevoeging:

Al maandenlang [...] hoort Kempf onder de daken van de boerenhuizen in afgelegen Poolse gehuchten fluisteren dat Stalin zijn divisies halt heeft laten houden in *Praga*, een stadsdeel van Warschau aan de oostkant van de Wisła, op nog geen halve kilometer van de Duitse linies. (p. 266)

Sommige vertaalproblemen lijken met het (symbolische) idioom van de auteur verbonden. Het hoofdstuk *Crna* kost – letterlijk ‘Zwart bot’ – is genoemd naar een

spookachtig tikspelletje, waarin een meisje de griezelrol van ‘Zwart bot’ speelt. In de Duitse versie wordt ‘Schwarzer Knochen’ aangehouden, maar op geen enkele Kroatische, Duitse of Nederlandse website is zo’n spel te vinden. Omdat ‘Zwart bot’ het bloed van kinderen drinkt, kwam ik tot *Het vampiermeisje*.

U podrumu čeka nas curica koju je zapalo biti Crna kost. - Bu-buuu – više Kost

Mi potčimo do Majke: - Mama, u podrumu je nešto i više: Bu-buuu –
Mi se jako bojimo, mama. - Mi od straha kakimo u gaće.

Dobro, kukavelji, da ja vidim tko je to u podrumu! Majka nas uhvati za ruke i mi svi idemo u podrum.

A koja si ti? pita Majka, a mi oko nje drščemo od strave.

Ja sam Crna kost.

Majka će na to: - A čije djece piješ krv?

Tvoje.

In de kelder worden we opgewacht door het meisje dat als Vampiermeisje is aangewezen, en ze roept: ‘Boeohoe!’

Wij rennen naar Moeder toe: ‘Mama, er zit iets in de kelder dat “Boeohoe” roept! We zijn zo bang, mama, we doen het bijna in onze broek!’

‘Goed, bangeschijters, laat ik dan maar gaan kijken wie er in de kelder zit!’ Moeder neemt ons bij de hand en we gaan met ons allen naar beneden.

‘Wie ben je?’ vraagt Moeder en wij staan trillend van angst om haar heen.

‘Het Vampiermeisje.’

Dan vraagt Moeder: ‘Van welke kinderen drink je bloed?’

‘Van de jouwe.’ (p. 334)

Heel bijzonder is de brief die Georg van zijn weinig schrijfvaardige oom Johann krijgt en waarin elke interpunctie ontbreekt en enkele woorden aaneen staan geschreven:

*Dragi sinovče Đuro i svi ostali evo si uze malo vremena **davam** [=da vam] napišem par reči u ovo Pismo **mismo** [= mi smo] još živi a sa zdravljem kako sav stari svet a vama želimo isto sve dobro da vas zateče dragi naši rođaci danas smo primili tvoje pismo **štosi** [= što si] pismo...*

Zachtjes meedeinend met de woordenstroom kwam ik tot:

*Mijn beste neef Đuro en alle anderen ik heb even de tijd genomen **om jullie** een paar woorden te schrijven **we leven** nog en het is met onze gezondheid zoals bij alle oude mensen en we hopen dat het met jullie goed gaat beste familieleden we hebben vandaag de brief gekregen **die je** schreef... (p. 439).*

De aaneengeschreven woorden hebben een model in de standaardtaal, zoals de combinaties van ontkenning + presensvormen van ‘hebben’ en ‘zijn’: *nismo* ‘we zijn

niet', wat doorwerkt in zo'n zinnetje als *mismo još živi* – 'wij zijn nog in leven > we leven nog'. Door de uiteindelijke vertaalkeuze komt *mismo* niet woordelijk terug. Het Nederlands kent weliswaar ingeburgerde vormen als *zo'n*, *heeft-ie* of *'kwee(t)niet*, maar *omjullie*, *weleven* of *dieje* werken als gekunsteld of als domme tikfouten.

Georg Kempf begint voor zijn dood te hallucineren en zweeft terug naar Sofija, zijn grote jeugdliefde, en ook in zijn gedachtestroom missen we interpunctie, en zelfs hoofdletters:

htio bih ti vidjeti grudi kad
dođe vrijeme onda ću vidjeti
sve sve ćeš vidjeti kad dođe
vrijeme tko zna kad će to biti
[...]

ne znaš šeprtljo ni otkopčati jesi li već imao ženu dugmad je na unutrašnjoj
strani skidaj se šeprtljo s mene što ti uopće radiš na meni

ik wil graag je borsten zien dat kan als
de tijd daarvoor gekomen is maar dan
wil ik alles zien je zult alles zien als de
tijd gekomen is wie weet wanneer dat
zal zijn
[...]

zeg domoor je kunt geeneens een knoop openmaken ben je wel eens met een
vrouw geweest de knoop zit aan de binnenkant ga van me af idioot wat doe je
eigenlijk op mij (p. 458).

In *Afscheid en welkom*, wordt Georg begraven. Onderstaand fragment begint met een voor Šnajder kenmerkende 'universele uitspraak':

Voor de nabestaanden is een begrafenis een afscheid, maar voor degenen die reeds zijn heengegaan is het een moment om een nieuw aangekomene op te wachten. Hoe minder mensen de dode uitgeleide doen, des te meer gestorvenen hem welkom heten [...]

Kempfs begrafenisstoet is korter dan de kist waarin hij ten grave gedragen wordt. Daarentegen hebben veel doden bij de graven eromheen een plekje gezocht, zoals mijn grootmoeder, mevrouw Terezija Kempf, die in een grafmonument zit waarvan de bewoners zo vriendelijk zijn geweest om het hek van het slot te doen (p. 463-464).

En in deze magische sfeer nadert het verhaal over Georg Kempf zijn einde.

¹ <https://tinyurl.com/4w975kcj>